Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соціально-гуманітарний факультет

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

(назва навчальної дисципліни)

В10 Філософія

(назва освітньої програми)

Рік навчання __2026____, семестр __I____*

Форма навчання (*денна, заочна, вечірня*) *

i)

Галузь знань* В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Спеціальність*В10 Філософія

(шифр, назва)

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти

Кафедра та викладач	Кафедра ___соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики _____ Викладач/викладачі: ___Терепищий Сергій Олександрович _____ Лінк на профіль викладача на сайті факультету чи у Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=CqW7bX0AAAAJ&hl=uk E-mail: (адреса корпоративної пошти викладача): s.o.terepyshchyi@npu.edu.ua Лінк на курс в Moodle (за наявності) *: Лінк на курс у YouTube: https://www.youtube.com/playlist?list=PL6RGdK0JRIrpfAu4vamDrVqEb_zD8JXyx
I. Основна мета/цілі навчання	*Формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатності критично осмислювати ключові трансформації сучасного суспільства – цифровізацію й алгоритмічну владу, кризу публічної сфери, повсякдення війни, міграцію та зміну міського простору – засобами соціальної філософії; оновлювати зміст базових категорій (суспільство, влада, суб'єктність, раціональність, свобода) на матеріалі конкретних кейсів, зокрема українського досвіду, і застосовувати їх у власному дисертаційному дослідженні.*
II. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі*	*Навчальна дисципліна обов'язкова* *Цикл дисциплін спеціальної підготовки* *СП02*

III. Обсяг навчальної дисципліни

	Денна	*Заочна*
Кількість кредитів	*4*	*4*
Загальна кількість годин	*120*	*120*
Лекційні заняття	*30*	*8*
Семінарські/практичні заняття	*22*	*6*

	Самостійна робота	*68*	*108*
IV. Короткий зміст навчальної дисципліни	***Модуль 1. Цифрова трансформація соціального: влада, увага і публічна сфера.*** *Модуль присвячений аналізу того, як штучний інтелект і цифрові платформи змінюють зміст базових категорій соціальної філософії. Розглядаються теорії мережевого суспільства, політики технологій, наглядового капіталізму й алгоритмічної класифікації, філософські виміри економіки уваги, а також трансформація публічної сфери в умовах платформ, дезінформації та інформаційної війни. Кожна тема розгортається через реальні кейси і завершується проблемними питаннями до семінару.* ***Тема 1. Штучний інтелект і категорії соціальної філософії.*** *Суспільство, влада, суб'єктність, раціональність, свобода як «опорні колони» соціально-філософського мислення. Мережеве суспільство (М. Кастельс). Політика артефактів (Л. Віннер). «Китайська кімната» (Дж. Серл) і питання відповідальності машинних рішень. Реляційний підхід до ШІ (М. Кекелберг).* ***Тема 2. Наглядовий капіталізм, класифікація та алгоритмічна справедливість.*** *Наглядовий капіталізм (Ш. Зубофф) і колоніалізм даних (Н. Коулдрі, У. Мехіас). Класифікаційні ситуації (М. Фуркад, К. Гілі). Упередженість алгоритмів (К. О'Ніл, Р. Бенджамін). Моделі справедливості (М. Сандел) у медичному, освітньому та судовому ШІ. Регулювання: EU AI Act і Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект (2024).* ***Тема 3. Алгоритмічна влада та економіка уваги.*** *Цифровий «рій» замість спільноти (Б.-Ч. Хан). Увага як об'єкт видобутку і свобода уваги (Дж. Вільямс). Датаїзм (Ю. Н. Харарі), крихкість систем (Н. Н. Талеб), меми як реплікатори (Р. Докінз). Синтетичні інфлюенсери та генеративне відео. Практики свободи уваги.* ***Тема 4. Публічна сфера в добу платформ і постправди.*** *Новий структурний перехід публічної сфери (Ю. Габермас). Істина і політика (Г. Арендт). Поляризація, «економіка обурення» та алгоритмічне підсилення. Дезінформація й інформаційна війна як виклик демократичним цінностям. Українська публічна сфера в умовах війни.* ***Модуль 2. Повсякдення, війна і місто: соціальна філософія простору та досвіду.*** *Модуль переводить аналіз з рівня глобальних систем на рівень повсякденного досвіду, міського простору та людських переміщень. Здобувачі опановують теорії повсякденності, аналізують повсякдення війни і соціальну стійкість, міграцію та «право на місто», осмислюють місто як текст і палімпсест. Наскрізною опорою модуля є «Незримі міста» І. Кальвіно, що слугують основою підсумкового есе.* ***Тема 5. Соціальна філософія повсякденності та її технологічна колонізація.*** *Деавтоматизація погляду. Критика повсякденного життя (А. Лефевр), практики повсякдення (М. де Серто), габітус (П. Бурдьє). Смартфон як продовження тіла, режим 24/7 (Дж. Крері), гейміфікація, суспільство спектаклю (Г. Дебор). Мікропрактики повернення суб'єктності.* ***Тема 6. Повсякдення війни і соціальна стійкість: український досвід.*** *Нормалізація надзвичайного: тривоги, блекаути, укриття як соціальні практики. Рамки війни і «оплакуване життя» (Дж. Батлер). Тіло, біль і мова (Е. Скаррі). Соціальна стійкість, взаємодопомога і волонтерство як форми солідарності. Пам'ять і травма в публічному просторі.*		

	Тема 7. Місто як текст: погляд «згори» і погляд «зсередини». *«Незримі міста» І. Кальвіно: Кублай-хан (атлас, дані, влада) і Марко Поло (досвід, оповідь, феноменологія). «Карта не є територією» (А. Коржибський). Місто як система знаків (Р. Барт). Право на місто (А. Лефевр). Місто як палімпсест пам'яті; зруйновані й відбудовувані міста України.* ***Тема 8. Міграція, відходи і соціальна архітектоніка ілюзій.*** *«Марновані життя» і чужинці біля наших дверей (З. Бауман). Вимушена міграція та демократичні цінності: інтеграція, гостинність, повернення. Симулякри та ідеальні міста (Ж. Бодріяр). Відповідь Кальвіно на «пекло живих». Освітній ландшафт як розімкнений простір спільної присутності.*
V. Результати навчання	*Для обов'язкових навчальних дисциплін зазначають згідно з матрицею відповідності програмних компетентностей та результатів навчання в освітній програмі** РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій. РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії. РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів. РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми. РН6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці. РН9. Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері філософії, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін. РН10. Продукувати нові системоутворюючі знання на перетині фундаментальних проблем філософії та сучасних суспільних трансформацій в Україні та світі, гнучко моделюючи власну дослідницьку траєкторію відповідно до специфіки обраного наукового напряму (від класичного історико-філософського академізму до культурно-антропологічних чи соціально-освітніх студій), та верифікувати їх у сучасному науковому дискурсі.
VI. Порядок і критерії оцінювання	***Поточний контроль:*** *1. Підготовка та участь у семінарських заняттях: опрацювання першоджерел і кейсів до теми, коротка доповідь, відповіді на проблемні питання, якими завершується кожна лекція, участь у дискусії. (Оцінюється робота на шести семінарських заняттях, кожне з яких передбачає максимальну оцінку 5 балів; в загальному підсумку – до 30 балів).* *2. Підсумкове есе «Проєктування „Невидимого міста"». За мотивами «Незримих міст» І. Кальвіно здобувач створює опис уявного міста, що є моделлю певного суспільства або соціального феномену, і розкриває через нього ключові категорії курсу (влада і нерівність, соціальні зв'язки, інституції, освіта, міграція, справедливість, пам'ять). Есе складається з двох частин: художньо-філософського опису міста (8–10 тис. знаків) і концептуального коментаря (4–6 тис. знаків), у якому здобувач експлікує, які поняття і теорії курсу «закодовано» в образах міста, та пов'язує задум із проблематикою власної дисертації;*

коментар містить посилання щонайменше на п'ять першоджерел. Виконання есе є умовою допуску до іспиту. (Максимальна оцінка за виконання завдання може становити 30 балів).

***Підсумковий контроль** здійснюється у формі усного іспиту (максимум 40 балів). Екзаменаційний білет містить чотири завдання: три теоретичні питання за тематикою курсу та аналіз фрагмента першоджерела із соціальної філософії. Підсумкова оцінка складається із суми балів поточного контролю (до 60 балів) та оцінки за іспит (до 40 балів).*

Критерії оцінювання

Під час усних відповідей: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення; впевненість та аргументованість; використання основної та додаткової літератури, зокрема першоджерел; уміння пов'язати теорію з сучасними кейсами, робити порівняння й висновки. (*Оцінку 5 балів здобувач може отримати у випадку системного розуміння теми, коли позицію обґрунтовано на основі різних джерел і висловлено оригінальну авторську позицію; оцінка 4 бали ставиться за комплексне розуміння теми з незначними огріхами в інтерпретації, обґрунтування на основі декількох джерел і логічну структуру відповіді; оцінка 3 бали ставиться за базове розуміння теми, неоригінальну позицію, стислий виклад без достатньої аргументації; 2–1 бали ставиться за поверхове розуміння теми, значні фактичні помилки або виявлений академічний плагіат.* Відповідь на іспиті оцінюється до 10 балів за кожне з чотирьох завдань білета.)

Під час виконання есе: глибина соціально-філософського задуму та відповідність образу міста обраному соціальному феномену; повнота розкриття категорій курсу; цілісність і внутрішня логіка «міста»; оригінальність образності; якість концептуального коментаря (точність у використанні понять, коректні посилання, зв'язок із дисертаційним дослідженням); самостійність і дотримання академічної доброчесності. 27–30 балів – оригінальна, цілісна модель і ґрунтовний коментар, у якому образи переконливо співвіднесено з теоріями; 22–26 балів – цілісна модель з окремими недоліками коментаря; 16–21 бал – образність переважає над аналітикою, коментар поверховий; 10–15 балів – фрагментарний або вторинний текст, коментар відсутній чи формальний; 0–9 балів – завдання не виконано або виявлено порушення академічної доброчесності.

Рівень відповідності критеріям

Творчий рівень (90 – 100 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну повністю, вільно володіє навчальним матеріалом, самостійно застосовує соціально-філософські категорії до аналізу сучасних явищ, аргументовано й оригінально висловлює свої думки.

Високий рівень (80 – 89 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну в необхідному обсязі, володіє навчальним матеріалом у межах навчальної дисципліни, виконав завдання до кожної теми, проте у відповідях допускає деякі неточності.

Достатній рівень (70 – 79 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну в повному обсязі, але нерівномірно володіє навчальним матеріалом, здатний його аналізувати, проте не може сформулювати висновки досить ґрунтовно.

Задовільний рівень (65 – 69 балів). Здобувач загалом опанував навчальну дисципліну, але більшість тем засвоїв поверхово.

Низький рівень (60 – 64 бали). Здобувач загалом засвоїв навчальну дисципліну, але дуже поверхово, володіє навчальним матеріалом на елементарному рівні і фрагментарно, не може самостійно викласти зміст більшості тем.

Незадовільний рівень: 35 – 59 балів з можливістю повторного складання. Здобувач частково засвоїв навчальну дисципліну, не засвоїв більшості тем, володіє елементарними знаннями з навчальної дисципліни, не вміє логічно, послідовно, грамотно висловлювати думку; 0 – 34 бали з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни. Здобувач не виконав більшості завдань, не володіє навчальним матеріалом.

VII. Політика курсу*	**Загальні правила під час занять**: *взаємоповага*; *активна участь* у дискусіях та обговореннях; *вимкнення гаджетів* (під час онлайн-занять вимкнення звуку); *запис матеріалу*: можна записувати матеріал лекцій, але фотографувати екрани презентацій/схем/малюнків лише з дозволу викладача. **Дедлайни та умови для перескладання**: *чіткі дедлайни*: усі завдання мають бути виконані та здані до зазначеного терміну (есе подається не пізніше ніж за тиждень до іспиту); *обґрунтування пропусків*; *перескладання*: передбачається лише в усній формі (курс спрямований на розвиток уміння аргументувати позицію та брати участь в академічному діалозі). **Академічна доброчесність**: *самостійна робота*: завдання мають виконуватися самостійно, в разі посилання на матеріали – коректне цитування джерел; *плагіат є неприпустимим* і тягне за собою недопуск до підсумкового оцінювання. **Використання штучного інтелекту**: *допускається як допоміжний засіб* для пошуку джерел, структурування думок, редагування та перекладу; *заборонено* генерувати текст есе чи відповіді на іспиті без авторської переробки та критичної перевірки – цінність есе полягає саме в авторському баченні; *обов'язкова декларація*: здобувач зазначає, які інструменти ШІ і з якою метою використано. **Зворотний зв'язок**: викладач регулярно надає зворотний зв'язок щодо виконання завдань у разі коректного звернення усталеними засобами (корпоративна електронна адреса). **Індивідуальні консультації**: при виникненні питань здобувачі мають можливість звернутися до викладача за індивідуальною консультацією.

VIII. Основні інформаційні ресурси	*Зазначають кілька основних джерел (підручники, посібники, статті, монографії, інтернет-ресурси тощо) для вивчення навчальної дисципліни**

Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010.
Winner L. Do Artifacts Have Politics? Daedalus. 1980. Vol. 109, No. 1. P. 121–136.
Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. New York: PublicAffairs, 2019.
Couldry N., Mejias U. A. The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism. Stanford: Stanford University Press, 2019.
Fourcade M., Healy K. Classification Situations: Life-Chances in the Neoliberal Era. Accounting, Organizations and Society. 2013. Vol. 38, No. 8. P. 559–572.
O'Neil C. Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. New York: Crown, 2016.
Benjamin R. Race After Technology: Abolitionist Tools for the New Jim Code. Cambridge: Polity, 2019.
Coeckelbergh M. AI Ethics. Cambridge, MA: MIT Press, 2020.
Han B.-C. In the Swarm: Digital Prospects. Cambridge, MA: MIT Press, 2017.
Harari Y. N. Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. London: Harvill Secker, 2016.
Williams J. Stand Out of Our Light: Freedom and Resistance in the Attention Economy. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
Habermas J. A New Structural Transformation of the Public Sphere and Deliberative Politics. Cambridge: Polity, 2023.
Arendt H. Truth and Politics. In: Arendt H. Between Past and Future. New York: Viking Press, 1968.
Lefebvre H. Critique of Everyday Life. London: Verso, 2014.
de Certeau M. The Practice of Everyday Life. Berkeley: University of California Press, 1984.
Crary J. 24/7: Late Capitalism and the Ends of Sleep. London: Verso, 2013.
Butler J. Frames of War: When Is Life Grievable? London: Verso, 2009.
Lefebvre H. Le Droit à la ville. Paris: Anthropos, 1968.
Calvino I. Le città invisibili. Torino: Einaudi, 1972.
Bauman Z. Strangers at Our Door. Cambridge: Polity, 2016.
Терепищий С. О. Філософія освіти: переосмислення освітнього ландшафту. Київ: Видавництво Людмила, 2026. 504 с.
Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 12.07.2024.
Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225). Vilnius, 05.09.2024.

Обговорено та затверджено на засіданні кафедри __ соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики _____
протокол №_1__ від __27 серпня 2026 р_____

***** Не є обов'язковим структурним елементом робочої програми навчальної дисципліни (силабуса). Також за рішенням гаранта та науково-методичної ради факультету/інституту відповідно до специфіки освітньої програми, в межах якої викладається навчальна дисципліна, можуть бути додані інші структурні елементи робочої програми навчальної дисципліни (силабуса) або змінено її технічне оформлення